

“מלוך על כל העולם כולו בכבודך”

העבודה בראש השנה להמליך את הקב"ה על כל חלקי הבריאה הכלולים בתוך האדם

אמנם ענין זה צריך ביאור רחב, כי הן אמת שראש השנה הוא יום הדין לכל באי עולם, כמו ששנינו במשנה (ר"ה טז): “בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון”. אך אם מצד זה הרי היינו צריכים למקד את מחשבותינו, לתקן את כל אשר חטאנו בתשובה שלימה בחרטה עזיבה וקבלה, אך מי ביקש זאת מאתנו להמליך את הקב"ה על כל העולם.

הן אמת כי לפי מה שלמדנו מדברי הגמרא הנ"ל, הרי הקב"ה עצמו מבקש מאתנו: “אמרו לפני בראש השנה מלכות... כדי שתמליכוני עליכם”. אולם גם דבר זה צריך ביאור, לשם מה מבקש מהקב"ה מאתנו קרוצי חומר להמליך אותו יתברך, בשעה שאנו צריכים לעסוק בתשובה לתקן את כל אשר חטאנו עוינו ופשענו.

עוד ראוי להתבונן במה שייסד הפייטן האלקי רבי אמנון בפיטו הידוע (ונתנה תוקף): “ובשופר גדול יתקע, וקול דממה דקה ישמע, ומלאכים יחפזון, וחיל ורעדה יאחזון, ויאמרו הנה יום הדין, לפקוד על צבא מרום בדין, כי לא יזכו בעיניך בדין, וכל באי עולם יעברון לפניך כבני מרון”. ותמהו המפרשים על מה זאת חרדים המלאכים מיום הדין, הלא אין להם יצר הרע ואנו מעידים עליהם בתפלת שחרית (ברכת יוצר אור): “כולם אהובים, כולם ברורים, כולם גיבורים, כולם קדושים, וכולם עושים באימה וביראה רצון קוניהם”.

מדוע ראש השנה הוא יום הדין לכל באי עולם

פתח דברינו יאיר לבאר כל זה על פי יסוד נפלא שצריך לשנן ולזכור, להשכיל ולהבין מדוע ראש השנה הוא יום הדין לכל באי עולם, כי הן אמת שנברא בו העולם כמו שאנו אומרים בתפלות: “היום הרת עולם, היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים”, אולם איזה קשר יש בין מה שנברא בו העולם ובין מה שהוא יום הדין לכל באי עולם.

אך הטעם האמיתי לכך הוא כמו שכתב אחד מן הראשונים הר"ן - רבינו נסים בפירושו על הרי"ף

תשע"ד לבריאת העולם, ברצוננו להתבונן על מה שידוע ומפורסם בכל הספרים הקדושים, כי עבודת היום בראש השנה היא להמליך את הקב"ה על כל העולם, ומקור הדבר בגמרא (ר"ה לד): “אמר הקב"ה, אמרו לפני בראש השנה מלכות זכרונות ושופרות, מלכות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיבוא לפני זכרונכם לטובה, ובמה בשופר”.

ענין זה מתאים להפליא עם דברי רבינו סעדיה גאון, שנתן עשרה טעמים למצות תקיעת שופר, ובטעם הראשון כתב להמליך את הקב"ה:

“הענין הראשון, מפני שהיום תחילת הבריאה, שבו ברא הקב"ה העולם ומלך עליו, וכן עושים המלכים שתוקעים לפנייהם בחצוצרות ובקרנות, להודיע ולהשמיע בכל מקום תחילת מלכותו, וכן אנו ממליכין עליו את הבורא יתברך ביום זה, וכן אמר דוד (תהלים צח-1) בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה”.

ואמנם כן בכל תפלות הלחש אנו מתפללים לפני הקב"ה מלכו של עולם, שימלוך על כל העולם ועל כל יושבי תבל, כך בברכת “אתה קדוש” אנו מתפללים:

“אתה קדוש ושמן קדוש, וקדושים בכל יום יהללוך סלה, כי אל מלך גדול וקדוש אתה... לדור ודור המליכו לאל, כי הוא לבדו מרום וקדוש... ותמלוך אתה הוא ה' אלקינו מהרה לבדך על כל מעשיך, בהר ציון משכן כבודך, ובירושלים עיר קדשך, ככתוב בדברי קדשך, ימלוך ה' לעולם אלקיך ציון לדור ודור הללויה... ברוך אתה ה' המלך הקדוש”.

וכך אנו ממשיכים להתפלל שימלוך הקב"ה על כל העולם בברכה האמצעית המיוחדת לראש השנה:

“אלקיני ואלקי אבותינו, מלוך על כל העולם כולו בכבודך, והנשא על כל הארץ ביקרך, והופע בהדר גאון עזך על כל יושבי תבל ארצך, וידע כל פעול כי אתה פעלתו, ויבין כל יצור כי אתה יצרתו, ויאמר כל אשר נשמה באפו, ה' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה... ברוך אתה ה', מלך על כל הארץ, מקדש ישראל ויום הזכרון”.

לקראת צאתנו משנה זו שעברה וכניסתנו לשנה החדשה הבאה עלינו לטובה, מה מאד צריך כל יצור חי אשר נשמה באפו, לקיים מה שהורו לנו חכמינו ז"ל במשנה (ברכות נד): “ביציאתו נותן הודאה על שעבר וצועק על העתיד”, לכוון בקידוש בליל ראש השנה בברכת: “שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה”, לתת שבח והודאה להקב"ה מלכו של עולם על השנה שעברה ועל השנה הבאה עלינו לטובה.

על השנה שעברה שזכינו אנחנו ובני ביתנו, לחיות עוד שנה שלימה בעולם הזה בתוך כלל ישראל כעבדיו של מקום, הן בגשמיות בבריאות הגוף והנפש וכל מה שמתלווה אליה, והן ברוחניות בעסק התורה ובקיום המצוות כל אחד לפי בחינתו ומדרגתו, ולצעוק על העתיד שתהא השנה הזאת הבאה עלינו לטובה, שנה טובה ומברוכת שנה טובה ומתוקה, שנזכה לעבוד בה את ה' ביתר שאת וביתר עוז.

אולם כדי שנזכה לשנה טובה ומבורכת עם כל הפירושים, עלינו לתקן תחילה את כל אשר פגמנו בשנה שעברה, כי עבד שמרד במלכו ולא שירת אותו בנאמנות, איך יעז לבוא ולבקש ממנו שישאיר אותו בתפקידו עוד שנה שלימה, הלא המלך יענה לו תשובה ברורה כמו שאמר אהרן למשה (רש"י שמות יח-ב): “על הראשונים אנו מצטערים ואתה בא להוסיף עליהם”.

אך שלא כמלך בשר ודם הורה לנו הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו דרך של תשובה, לכן מוטלת עלינו החובה לבוא אל המלך לכרוע ברך לפניו, להתחנן לו ולבקש ממנו מחילה סליחה וכפרה, להביע את חרטתנו העמוקה על כל אשר קלקלנו, ונקבל על עצמנו מעתה והלאה למלא את רצונו של מלך מלכי המלכים הקב"ה במסירות ובנאמנות.

“אמרו לפני מלכות כדי שתמליכוני עליכם”

במאמר זה - מאמר הראשון לכבוד ראש השנה החדשה הבאה עלינו לטובה, שנת ה' אלפים

ר"ן בשם המדרש: ראש השנה הוא יום הדין

משום שנברא בו אדם הראשון שחטא באותו יום בעץ הדעת

בראש השנה צריכים כל הנבראים שהיו כלולים באדם הראשון לתת דין וחשבון אם תיקנו את חלקם בעץ הדעת

אריז"ל: "ויאמר אלקים נעשה אדם" - הקב"ה ביקש מכל העולמות והמלאכים שכל אחד יתן מחלקו באדם

כאשר אדם עובד את ה' הוא מתקן גם כל חלקי הבריאה הכלולים בו, וכאשר הוא חוטא הוא מקלקל אותם

חלקם... ועל כן אמר נעשה בלשון רבים, שנתיעץ בפמליא שלו עליונים ותחתונים שיתנו כולם חלקם ברצונם בו, וכן היה והשיג חלקו מכולם."

"כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו"

הקדמה נפלאה זו חוזרת ונשנית ביתר הרחבה ב"לקוטי תורה" (פרשת האזינו) על הפסוק (דברים לב-ג): "כי שם ה' אקרא הבן גודל לאלקיני", כי מאחר שהקב"ה כלל עצמו עם כל הבריאה באומרו "נעשה אדם", שכל אחד יתנו מחלקו בבריאת האדם, לכן נתן גם הקב"ה כביכול חלק ממנו בתוך האדם, שהיא הנשמה חלק אלוך ממעל שנפח באדם, אלא שבניגוד לכל הבריאה כולה, אין האדם מסוגל לפגום בחלק אלוך זה, כי בעת החטא מסתלקת הנשמה כדי שלא יפגום בה, והנה הדברים בלשון קדשו:

"ולהבין איך אפשר שהאדם יתן עוז למלכו נאמר, במה שהקשו המינים במה שכתוב נעשה אדם בלשון רבים, ולא אמר נעשה אדם... אלא הוא יתברך ברא כל הד' העולמות אבי"ע [אצילות בריאה יצירה עשיה], ולקשר את כולם ברא את האדם, כי יש בו מכל העולמות, ואל כל העולמות אמר נעשה אדם, כי עולם הבריאה יתן בו חלק נשמה, ויצירה רוח שהוא חלק המלאכים, ואין לך אדם מישראל שאין בו חלק מלאך מלמעלה... ועולם עשיה נתן בו חלק הנפש.

ואחר כך הוא יתברך נתן חלקו בו, וזהו שכתוב (בראשית ב-ז) ויפח באפיו נשמת חיים, ולא אמר ויפחו לשון רבים, וחלק אלוך כשאדם חוטא מסתלק קודם כדי שלא יפגום בו, ואינו פוגם אלא בשאר חלקי העולמות, ועל כן שייך נעשה אף שהוא יתברך הוא לבדו הבורא... ונמצא כשהאדם הוא טוב והולך בדרכי ה', יקשור כל עולמות ונותן עוז למלכו. וזהו שכתוב הבן גודל לאלהינו, ומבאר איך נותן עוז לו, והשיב ואמר לפי שהוא יתברך הצור תמים פעלו, כלומר שהאדם שהוא פעלו ברא אותו תמים, ונתן בו חלק מכל העולמות לקשר את כל העולמות.

מרד כנגד הצייווי של הקב"ה, כי אז ח"ו חלות עליו גזירות המיתה והעמל על הפרנסה, אולם אם הוא עושה תשובה ומתקן את דרכיו, כי אז הקב"ה סולח לו כמו שסלח לאדם הראשון, והאריך את חייו שלא ימות באותו יום.

"נעשה אדם" - כל הבריאה השתתפה בבריאת האדם

בדרך זו במסילה נעלה לבאר העבודה הגדולה המוטלת עלינו בראש השנה, על פי הקדמה נפלאה בענין תכלית בריאת האדם ממשנתו הטהורה של רבינו האריז"ל ב"לקוטי תורה" (פרשת כי תשא ד"ה ועתה הורד עדיך), אשר דיבר בקדשו לבאר פירוש הכתוב (בראשית א-כו): "ויאמר אלקים נעשה אדם", וכבר דקדקו חכמינו ז"ל על לשון "נעשה" בלשון רבים, שהרי הקב"ה הוא אחד יחיד ומיוחד והיה ראוי לומר: "אעשה אדם".

ומבאר האריז"ל שהקב"ה אמר לכל העולמות ולכל המלאכים "נעשה אדם". כלומר כל אחד ישתתף כביכול בבריאת האדם, על ידי שיתנו חלק מעצמותם להיות כלול בתוך האדם. נמצא כי האדם הוא עולם קטן הכלול מכל הבריאה, וכאשר הוא מתקן את עצמו בעסק התורה ומעשים טובים, הרי הוא מתקן גם את כל חלקי הבריאה הכלולים בו, ואם הוא מקלקל ח"ו את דרכיו הרי הוא מקלקל עמו גם את כל חלקי הבריאה הכלולים בו, ובלשון קדשו:

"והנה בבריאת האדם נאמר נעשה בלשון רבים, ולא עשה כן בכל השאר, אלא יהי אור, יהי רקיע, לשון יחיד, אלא המאציל העליון ברא הבריאה, ואין בעולם הבריאה כח להשיג אלא מדרגתה לבד ולא נקודה אחרת למעלה, וכן יצירה, וכן עשיה. ולא עשה כן אל האדם, [משום] שרצה שישגי כל העולמות ויקשור את כולם.

ונמצא שרצה המאציל שיתנו כל עולם ועולם חלק ברצונם כדי שכולם ירחמו עליו, ואם יחטא יפגום בכל העולם וכולם יבקשו רחמים עליו, ואם יזכה יגילו וישמחו בו כולם, ולכן רצה שיתנו לו

(ר"ה ז.ט.) בשם המדרש, ולתועלת הענין נעתיק את הדברים בלשון קדשו: "ויש לשאול למה אדם נידון בראש השנה יותר מבשאר ימים, תירוץ דבר זה למדנו מדגרסינן בפסיקתא (פסקא כג) בשם רבי אליעזר, דתניא בכ"ה באלול נברא העולם.

וגרסינן תו התם בפסיקתא, נמצא אומר בראש השנה נברא אדם הראשון, שעה ראשונה עלה במחשבה, שניה נתייעץ [הקב"ה] עם מלאכי השרת, בשלשה כנס עפרו, בד' גבלו, בה' רקמו, בו' עשאו גולם, בז' זרק בו נשמה, בח' הכניסו לגן עדן, בתשיעית נצטווה [שלא לאכול מעץ הדעת], בעשירית סרח [לאכול מעץ הדעת], באחת עשרה נידון, בשתים עשרה יצא בדימוס [זכאי]. אמר לו הקב"ה זה סימן לבניך, כשם שעמדת לפני בדין ביום זה ויצאת בדימוס, כך עתידין בניך להיות עומדים לפני בדין ביום זה ויוצאין בדימוס, וכל זה אימתי בחודש השביעי באחד לחודש."

אדם הראשון חטא רק מצד הנשמות שהיו כלולות בו

נמצאו למדים מדברי הר"ן על פי המדרש, כי ראש השנה הוא יום הדין משום שאדם הראשון חטא באותו היום, ועשה תשובה ביום הזה ויצא זכאי, והבטיח לו הקב"ה: "כשם שעמדת לפני בדין ביום זה ויצאת בדימוס, כך עתידין בניך להיות עומדים לפני בדין ביום זה ויוצאין בדימוס". ויש להוסיף תבלין לבאר הקשר בין אדם הראשון ובינינו בניו, על פי מה שביאר האריז"ל כי אדם הראשון לא חטא מצד עצמו, כי אם מצד כל הנשמות שהיו כלולות בו, כמבואר ב"ספר הליקוטים" (פרשת האזינו):

"סיבת חטאו של אדם הראשון היתה, בסיבת הנשמות שהיו כלולות בו מכל מין ומין, מהם צדיקים מהם רשעים, מהם גזלנים מהם גורגנים, ומצדם נתאווה לאכול מן העץ, אם כן לא היה מצדו כל כך חטא כי אם בסיבתם, ועם כל זאת עשה תשובה, כי לולי החטא היה נצחי לעולם, ובחטאו נאמר לו (בראשית ב-ז) כי ביום אכלך מות תמות."

מעתה יאירו עינינו להבין דברי הר"ן בשם הפסיקתא, כי ראש השנה הוא יום הדין לכל באי עולם, כי אדם הראשון נברא בראש השנה וחטא ביום זה באוכלו מעץ הדעת, והקב"ה דן אותו ביום זה וגזר עליו מיתה (בראשית ב-ז): "ומעץ הדעת טוב רוע לא תאכלו ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות", וגם גזר עליו גזירת העמל על הפרנסה (שם ג-ט): "בזעת אפיך תאכל לחם".

הנה כי כן כיון שחטא עץ הדעת הוא בעצם החטא של כל הנבראים שהיו כלולים בו, לכן בכל שנה ביום זה מתעורר שוב אותו יום הדין, לבדוק כל אחד ואחד האם הוא עדיין ממשיך באותו

עדן ואמר לו, ראה מעשי כמה נאים ומשובחין הן, וכל מה שבראתי בשבילך בראתי, תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי, שאם קלקלת אין מי שיתקן אחריך".

לפי האמור הביאור בזה, שגילה לו הקב"ה שהוא כלול מכל הבריאה, ולכן הוא צריך לתת דעתו שלא יקלקל את מעשיו ויגרום להחריב את כל הבריאה, ואמנם כן אחרי שחטא ואכל מעץ הדעת גרם קלקול בכל העולמות, ועל זה נאמר (בראשית ג-ז): "ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה כל ימי חיך, וקוץ ודרדר תצמיח לך ואכלת את עשב השדה".

בדרך זו נשכיל להבין גם כן מה ששינו במשנה (אבות פ"ו מ"א): "כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו, שנאמר (ישעיה מג-ז) כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתי יצאתי אף עשיתי". והנה מאחר שכל הנבראים מלבד האדם, אין להם שום בחירה לבחור בטוב או ברע, אם כן איך יכול להתגלות על ידם כבוד ה', אולם מאחר שהאדם כולל בתוכו את כל חלקי הבריאה, נמצא כי הוא בבחינת שליח ציבור לכל הבריאה לגלות כבוד ה' על ידי עבודתו בקודש בתורה ומצוות.

ועתה בא וראה כי על פי האמור יפתח לנו פתח להבין מאמר תמוה על מקרא שכתוב בסוף מעשה בראשית (בראשית א-לא): "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד". ודרשו על כך במדרש (ב"ר ט-ב): "הוא מא"ד הוא אד"ם, הינון אותיות דדין הינון אותיות דדין, [אותיות של מא"ד הן אותיות של אד"ם], הדא הוא דכתיב וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד, זה אדם".

ולכאורה יפלא הלא גם האדם נברא בששת ימי בראשית ביום השישי, נמצא כי כשכתוב בסוף מעשה בראשית: "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד", גם האדם בכלל זה, אם כן לשם מה צריך עוד רמז כי מא"ד הוא אותיות אד"ם. אך לפי האמור הענין הוא נפלא, כי חכמינו ז"ל גילו לנו בזה פירוש הכתוב: "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד", כי רק אדם שכולל כל חלקי הבריאה, יכול לגרום שכל אשר עשה ה' יהיה טוב מאד, וזהו שרמז הכתוב: "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד" – מא"ד אותיות אד"ם, כי רק הוא יכול לגרום לכך שכל הבריאה תהיה בבחינת "טוב".

תכלית הבריאה: "ומלכותו ברצון קיבלו עליהם"

בדרך המלך נלך לבאר בזה האחריות הגדולה המוטלת עלינו להמליך את הקב"ה על כל הבריאה כולה, על פי המבואר בספרים הקדושים כי תכלית הבריאה היא שיקרא הקב"ה בתואר מלך על כל

פרקי דרבי אליעזר: הקב"ה ברא את העולם כדי שיקרא בתואר מלך על כל העולם, כי אין מלך בלא עם

רק אדם שיש לו בחירה יכול להמליך את הקב"ה מרצונו הטוב על כל חלקי הבריאה הכלולים בתוכו

בראש השנה צריך אדם לשוב לא רק על עוונותיו, אלא גם על המרידה במלכות שמים בכל הבריאה הכלולה עמו

תכלית מצות תקיעת שופר היא להמליך את הקב"ה על עצמו ועל כל חלקי הבריאה הכלולים בו

מרכז הבריאה שבו תלוי מצב שלימותם של כל העולמות, אם הוא עובד את ה' ומתנהג כראוי, הרי הוא מתקן את כל הבריאה ומעלה אותם לתכלית שלימות, לעומת זה אם הוא חוטא ח"ו ויורד למטה, הרי הוא מוריד עמו את כל חלקי הבריאה לתחתית השפלות.

וזהו פירוש הכתוב: "ויברא אלקים את האדם בצלמו בצלם אלקים ברא אותו", כי כמו שהקב"ה הוא האלקים בעל הכוחות הנמצאים בכל העולמות כולם, ומסדרם ומנהיגם כל רגע כרצונו, כן השליט רצונו יתברך את האדם שיהא הוא הפותח והסוגר של כמה אלפי רבבות כוחות ועולמות, על פי כל פרטי סדרי הנהגותיו בכל עניניו בכל עת ורגע ממש, כפי שרשו העליון של מעשיו ודבוריו ומחשבותיו, כאלו הוא גם כן בעל הכח שלהם כביכול. לפי זה הוא ממשיך לומר בדברי קדשו (שם פרק ד):

"וזאת תורת האדם כל איש ישראל, אל יאמר בלבו ח"ו, כי מה אני ומה כחי לפעול במעשי השפלים שום ענין בעולם, אמנם יבין וידע ויקבע במחשבות לבו, שכל פרטי מעשיו ודבוריו ומחשבותיו כל עת ורגע לא אתאבידו ח"ו, ומה רבו מעשיו ומאד גדלו ורמו, שכל אחד עולה כפי שרשה לפעול פעולתה בגבהי מרומים בעולמות וצחצחות האורות העליונים.

וקרוב לשמוע שגם זה בכלל כוונתם ז"ל באבות (פ"ב מ"א) דע מה למעלה ממך, רוצה לומר, אם כי אינך רואה בעיניך הענינים הנוראים הנעשים ממעשיך, אבל תדע נאמנה כי כל מה שנעשה למעלה בעולמות העליונים גבוהי גבוהים, הכל ממך הוא על פי מעשיך לאן נוטים, על פיהם יצאו ויבואו".

"תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי"

יומתק להבין בזה מאמר המדרש (קהלת רבה) על הפסוק (שם ז-ג): "ראה את מעשה האלקים כי מי יוכל לתקן את אשר עוותו. בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון, נטלו והחזירו על כל אילני גן

ולמה עשה כן מפני שכל דרכיו משפט, וזהו כשהאדם עושה מצוה גם אל המלאך יחשב כאלו עשה מצוה ואוכל משלו, וכיון שבאדם יש חלק מלאך, והוא יתברך רוצה שכולם יאכלו בשכר פעלים ובמשפט לא בדרך צדקה, והמלאך שאינו בעל בחירה לעולם לא היה אוכל משלו אם לא על ידי האדם, כי שם חלקו ומעשה הטוב של האדם יחשב לו למלאך כאילו הוא עשה".

נמצינו למדים מזה, שהקב"ה נפח באדם נשמת חיים כדי לסייע לו להתגבר על יצרו הרע, שהרי הקב"ה אינו צריך ח"ו לשום תיקון כי הוא שלם בתכלית השלימות. ויש לומר כי מטעם זה בעת החטא הנשמה מסתלקת כדי שלא יפגום בה האדם, ועל ידי זה יוכל לשוב אל ה' ולהחזיר את הנשמה בלי שום פגם שתסייע לו בדרכי התשובה. ויש לומר שעל זה רומז שם "תשובה" – להשיב את הנשמה שנסתלקה.

"בצלם אלקים ברא אותו"

ב"נפש החיים" להגה"ק רבי חיים מוולאז'ין זי"ע (שער א פרקים א-ג) מאריך לבאר על פי הקדמה זו מקרא שכתוב (בראשית א-ז): "ויברא אלקים את האדם בצלמו בצלם אלקים ברא אותו". ונתייגעו המפרשים לבאר מהו המושג של "בצלם אלקים", שהרי אין להקב"ה לא צלם ולא דמות. ומבאר הענין על פי מה שכתבו ה"טור" וה"שלחן ערוך" (א"ח סימן ה): "בהזכירו אלקים יכוין שהוא תקיף בעל היכולת ובעל הכוחות כולם".

והכוונה בזה, שכל הכוחות שישנם בעולם בלי יוצא מן הכלל שואבים את הכח שלהם ממקור חיותם שהוא הבורא יתברך שמו, ובכל רגע תלויים כל הנבראים בשפע של כח שהקב"ה מספק להם, ומאחר שהם תלויים כל רגע בשפע של חיות שהקב"ה משפיע להם, נמצא כי הקב"ה הוא "תקיף ובעל היכולת", שהרי הוא: "בעל הכוחות כולם".

והנה מאחר שהאדם כולל בתוכו את כל העולמות, נמצא שגם הוא כביכול מעין הבחינה של: "בעל הכוחות כולם", שהרי האדם הוא

כי לא רק שהוא עצמו מרד במלך מלכי המלכים הקב"ה, אלא זאת ועוד שגרם לכל חלקי הבריאה הכלולים בו שימרדו עמו בעל כרחם בה', ולכן כאשר הוא מקבל עליו לשוב אל ה' בתשובה שלימה, הוא צריך להתוודות לה' לא רק על עוונותיו, אלא גם על מה שגרם לכל הבריאה כולה למרוד במלכות שמים.

והנה ראש השנה הוא היום שנברא בו אדם הראשון, ומרד בה' בחטא עץ הדעת וגרם לקלוקל בכל העולמות הכלולים בו, לכן בכל שנה באותו יום דן הקב"ה את כל באי עולם, לבחון כל נברא האם הוא ממשיך ח"ו באותו מרד לקלקל את כל הבריאה, כי אז ח"ו אינו ראוי כלל שיחדש לו הקב"ה את החיים לשנה הבאה עם כל העולמות הכלולים בו, שהרי הוא עלול לקלקל שוב את עצמו ואת כל הבריאה כולה.

הנה מה טוב ומה נעים להבין בזה מה שצונו הקב"ה לתקוע בשופר בראש השנה, אשר כפי המבואר בדברי רבינו סעדיה גאון הכוונה בזה להמליך את הקב"ה על כל העולם, כדי שנגלה בכך כי רצוננו לקבל עלינו עול מלכות שמים, ועל כך אנו מתפללים: "מלוך על כל העולם כולו בכבודך", לתקן מה שגרמנו בעוונותינו הרבים מרידה במלכות שמים, ובזכות זה יחדש לנו הקב"ה את השנה עם כל העולמות הכלולים בתוכנו.

ובכן זכינו להבין הפחד הגדול של המלאכים מיום הדין: "ומלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון", כי מאחר שאין להם יכולת להמליך את הקב"ה, נמצא כי כל ההתעלות שלהם היא רק על ידי האדם שהוא כלול מכל המלאכים, כדברי רבינו האריז"ל שהבאנו: "כשהאדם עושה מצוה גם אל המלאך יחשב כאלו עשה מצוה ואוכל משלו... והמלאך שאינו בעל בחירה לעולם לא היה אוכל משלו אם לא על ידי האדם".

לכן בכל ראש השנה כשדנים את האדם נידונים גם המלאכים עמו, כי אם לא עשה ח"ו תשובה כראוי על כל אשר חטא, הרי נשאר גם בהם הפגם מפאת היותם כלולים בו בעת החטא. אך לעומת זה אם עשה תשובה כראוי על כל אשר חטא ויצא זכאי בדין, הרי זה תיקון למפרע והתעלות גם להם, ומזה נשכיל להבין עבודת הקודש המוטלת עלינו בראש השנה, להמליך את הקב"ה על כל העולם כולו, עד שנזכה שאכן יתקיים בנו מקרא שכתוב: "והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד".

מלכותו ברצון אלא בכפיה, כי אז אין הקב"ה נקרא כביכול בתואר "מלך" אלא בתואר "מושל", והרי תכלית הבריאה היא שיקרא הקב"ה דוקא בתואר "מלך". וזהו שתיקנו מתקני התפלות בתפלת ערבית: "ומלכותו ברצון קיבלו עליהם", כי אכן "מלכות" שמים היא רק כשאנו מקבלים מלכותו ברצון ללא כפיה.

מכל הבריאה רק האדם יש לו בחירה

והנה ידוע כי בכל הנבראים רק האדם יש לו בחירה, לבחור מרצונו הטוב לעבוד את ה' או להיפך ח"ו, כמו שמפרש ה"ספורנו" הפסוק: "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו", שהקב"ה אמר לפמליא של מעלה, כי רצונו לברוא אדם שיהיו לו קצת תכונות כמלאכי מעלה שהם פועלים בידיעה ובהכרה, ובקצת תכונות ידמו כביכול לה' שפועל בדרך בחירה, אבל מלאכי מעלה אין להם בחירה, ובלשונו הצח:

"כדמותנו בענין המעשיות, שידמה בם קצת לפמליא של מעלה בצד מה שהם פועלים בידיעה ובהכרה, אמנם פעולתם היא בלתי בחירית ובזה לא ידמה להם האדם, ובקצת ידמה האדם לאל יתברך הפועל בבחירה. אמנם בחירת האל יתברך היא לעולם לטוב ולא כן הבחירה האנושית, ועם זה הנה האלהית על אופן נכבד מאד יותר מן הבחירה האנושית, ולכן אמר כדמותנו כמו דמותנו, לא כדמותנו האמיתית".

נמצא כי אפילו המלאכים שמקבלים עליהם עול מלכות שמים מרצונם, אולם מאחר שאין להם בחירה לבחור ברע, הרי הם כאילו מוכרחים ועומדים לקבל מלכותו יתברך שמו, ואי אפשר שיקבל הקב"ה תואר "מלך" על ידיהם. אך לעומת זה בני אדם קרוצי חומר שיש להם יצר הרע ויצר טוב, ויש להם בחירה לבחור ברע או בטוב, נמצא שכאשר הם בוחרים בטוב ומקבלים מרצונם עול מלכות שמים, כי אז מתגלה ה' יתברך בעולם בתואר "מלך".

הנה כי כן יפתח לנו פתח להבין מעט מזעיר חכמתו הגדולה של הקב"ה, שאמר לכל העולמות ולכל המלאכים: "נעשה אדם" - שכל אחד יתן חלקו בבריאת האדם, כי מאחר שרק לו יש בחירה לבחור ברע או בטוב, נמצא כי רק הוא מסוגל להמליך את הקב"ה על כל הבריאה מרצונו הטוב.

בראש השנה צריך לתקן המרידה במלכות שמים

מעתה יאירו עינינו להבין מה נורא הוא הפגם שפוגם האדם על ידי עוונותיו בכל חלקי הבריאה,

העולם, כי אין מלך בלא עם, כמו שכתב בעל התניא בשער היחוד והאמונה (פרק ז): "הנה הוא ידוע לכל, כי תכלית בריאת העולם, הוא בשביל התגלות מלכותו יתברך, דאין מלך בלא עם".

וכבר כתב כן רבינו בחיי פרשת וישב (בראשית לח-ל): "אנו אומרים בראש השנה שבו נברא העולם, המלך הקדוש והמלך המשפט, לפי שהיום ההוא הוא תחלת מעשיו, שאין מלך בלא עם". אולם המקור הראשון ליסוד זה הוא מפרקי דרבי אליעזר (פרק ג):

"עד שלא נברא העולם היה הקב"ה ושמו הגדול בלבד, ועלה במחשבה לברוא את העולם... מיד נתייעץ הקב"ה בתורה ששמה תושיה לברוא את העולם, השיבה לו ואמרה, רבון העולמים, אם אין צבא ואין מחנה למלך על מה הוא מולך, ואם אין עם מקלסין למלך איזה הוא כבודו של מלך, שמע אדון העולם וערב לו. אמרה תורה, בי נתייעץ הקב"ה לברוא את העולם, שנאמר (משלי ח-יד) לי עצה ותושיה... מכאן אמרו חכמים, כל מלכות שאין לה יועצים אין מלכותה מלכות".

והנה בענין תואר "מלך" מצינו שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד, הגה"ק מבארדיטשוב זי"ע ב"קדושת לוי" (פרשת בשלח ד"ה ה' ימלוך) והגה"ק מווילנא זי"ע ב"קול אליהו" (פרשת וישב ד"ה בפסוק ויאמרו), לפרש הפסוקים בפסוקי דזמרה בסוף שירת הים: "כי לה' המלוכה ומושל בגוים, ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה, והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד".

הביאור בזה, כי התואר "מלך" הוא רק למי שהצליח למלוך על העם מצד בחירתם ורצונם הטוב ולא בכח, אך לעומת זה התואר "מושל" הוא למי שכפה את ממשלתו על העם בניגוד לרצונם. וזהו הפירוש: "כי לה' המלוכה", על ישראל הקב"ה הוא "מלך", בהיותם מקבלים מלכותו ברצון, "ומושל בגוים", על הגוים הקב"ה הוא "מושל" ולא מלך, מאחר שהקב"ה כופה עליהם ממשלתו בכח בניגוד לרצונם, אבל לעתיד לבוא: "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו", כי אז "והיתה לה' המלוכה, והיה ה' למלך על כל הארץ", שכל יושבי תבל יכירו גדולת ה' ויקבלו כולם את עול מלכותו ברצון עכדה"ק.

נמצינו למדים מזה יסוד גדול, שתכלית הבריאה היא שיקבלו ישראל עול מלכות שמים מצד בחירתם ורצונם הטוב, שאז נקרא הקב"ה בתואר "מלך", אבל אם אינם מקבלים עליהם

לעילוי נשמת הגאון רבי שלום חיים בן עליזה זצ"ל נדבית דר. רפאל ולימור מהדב הי"ו

לקבלת המאמרים באימייל: mamarim@shvileipinchas.com